

Op maat gesneden

Door Hilde Cammel

De totstandkoming van de nieuwe kledingtentoonstelling

Op 24 maart wordt de nieuwe kledingtentoonstelling *Op Maat Gesneden* in de tentoonstellingsruimte in het binnenmuseum geopend. De afgelopen maanden is hard gewerkt aan de voorbereidingen. Dit is een goede gelegenheid om alvast een eerste indruk te geven van wat er te zien zal zijn en te vertellen over wat daar zoal aan vooraf is gegaan.

Streekdracht is kleding die kenmerkend is voor een bepaalde plaats of regio. In het Zuiderzeegebied waren in het verleden diverse streekdrachten te vinden. Vooral in de tweede helft van de 19de eeuw zijn deze streekdrachten zich meer en meer van elkaar gaan onderscheiden en hebben ze zich ontwikkeld tot hele specifieke kledingvormen. In sommige plaatsen - zoals Urk, Marken, Bunschoten-Spakenburg en, heel sporadisch, in Volendam - wordt ook nu nog streekdracht als dagelijkse kleding gedragen, meestal alleen nog door enkele vrouwen op hoge leeftijd die de dracht hun hele leven trouw zijn gebleven. Kleding vertelt een verhaal over de drager of draagster ervan, en dat geldt zeker voor de streekdrachten. Aan het kleurgebruik, de keuze van materialen of de aanwezigheid van sieraden zijn onder meer af te lezen: leeftijd, burgerlijke staat, geloof en wel of niet in de rouw zijn. Streekdracht was dus letterlijk en figuurlijk 'Op Maat Gesneden'. In de welvarende boerengemeenschappen lieten de mensen door middel van hun kleding en dure sieraden graag zien hoe rijk ze waren. De vissers waren bescheidener in hun pronkzucht. Daar waren de verschillen minder opvallend. De nieuwe kledingtentoonstelling laat zien hoe de streekdracht zich in het Zuiderzeegebied ontwikkelde en hoe verschillen in welstand, beroep en persoonlijke smaak tot uitdrukking konden komen in kleding. In de tentoonstelling zijn kostuums opgesteld uit West-Friesland, Hindeloopen, Noord-Veluwe, Marken, Urk, Volendam, Huizen en Bunschoten-Spakenburg. Schilderijen, prenten en foto's geven daarnaast een beeld van de manier waarop de kleding 'in het echt' werd gedragen.

Streekdrachtelement

Streekdracht is afgeleid van de stadse burgerkleding. Net als in de burgerkleding zijn ook in de drachten veranderingen en mode-invloeden te herkennen. In de streekdrachten drongen ze meestal wat later door en bleven ze wat langer behouden. Sommige streekdrachten lijken sterk op de burgerkleding. In West-Friesland bijvoorbeeld droegen de rijke boerinnen een burgerjapon, soms modieus, maar meestal wat ouderwets van vorm. Het typische streekdrachtelement daarbij was de

traditionele kanten kap die gedragen werd met een oorijzer. Met dat oorijzer en de daarbij behorende sieraden konden de dames laten zien hoe welvarend ze waren: goud of zilver en wel of niet versierd met diamanten of pareltjes. Vrouwen



die zich deze dure sieraden niet konden veroorloven, droegen een eenvoudige hul zonder oorijzer. Op andere plaatsen ontwikkelde de dracht zich tot een geheel eigen vorm, zoals op Urk en in Bunschoten-Spakenburg. Op prenten en schilderijen is te zien dat ook in deze drachten de oorspronkelijke vormen lijken op de stadse mode. Vooral aan het eind van de 19de en het begin van de 20ste eeuw ontwikkelden de onderdelen van deze drachten zich echter tot soms extreme vormen. De fraaie kraplap van Bunschoten-Spakenburg was aanvankelijk een smal schouderstuk dat tot het ondergoed behoorde. Later werd hij steeds meer in het zicht gedragen en groeide

hij uit tot de brede kap die als een kraag opzij van de schouders uitsteekt. Zo wordt hij nu nog gedra-



gen. De keuze van de stof voor de kraplap werd een manier om te pronken en zich te onderscheiden. Voor zon- en feestdagen werden bijvoorbeeld kostbare stoffen gekozen. Persoonlijke smaak kwam tot uitdrukking in bijzondere patronen of kleuren.

Mannendracht

Uiteraard komt ook de mannendracht in de tentoonstelling aan bod. In het Zuiderzeegebied hadden de vissersdrachten van Volendam, Marken en Urk een geheel eigen vorm. Vooral de wijde broek valt op. De vorm van deze broek stamt uit de 17de eeuw. Volendam en Urk hadden een lange en halflange uitvoering, met een klepsluiting die met grote zilveren knopen aan de broekband gesloten werd. Op Marken droegen de vissers het 17de-eeuwse kielange model. Daar werd de klep met gewone knopen gesloten. Typische werkkleding voor de vissers waren het oliegoed en de zuidwester, die aan boord bescherming boden bij het vuile werk en zwaar weer. Vaak droegen de vissers tijdens het werk een pilopak. Pilo, ook

wel Engels leer genoemd, is een stevige, meestal zwarte katoenen stof die aan de achterzijde geruwd is. In de tentoonstelling is zo'n pilopak te zien. Het museum bezit enkele stukken van dergelijke werkkleding. Dat is bijzonder omdat het meestal afgedragen werd en er niet veel van bewaard is gebleven. Ook aan het pak in de tentoonstelling is te zien hoe intensief het gebruikt is: het is meerdere malen versteld en volledig grijs geworden door het vele wassen.

Pronken

Versillen in welstand, beroep en persoonlijke smaak kwamen op uiteenlopende manieren tot uitdrukking. In sommige streken, zoals in West-Friesland, gebeurde dat met opzichtige pronk door het dragen van sieraden en het gebruik van dure stoffen en kostbare kanten in het vrouwenkostuum. Mannenpronk met sieraden kwam ook voor: in Volendam en Urk droegen de mannen grote zilveren en gouden knopen en gespen. Soms was het onderscheid veel subtieler. Op Marken bijvoorbeeld werd weinig of geen gebruik gemaakt van opvallende gouden of zilveren sieraden. Daar werd gepronkt met antieke stoffen of met rijk borduurwerk. Door middel van borduurwerk in zelf ontworpen patronen konden de vrouwen pronken met hun vaardigheden en hun persoonlijke smaak en creativiteit laten zien. In de tentoonstelling zijn fraaie voorbeelden te zien van het rijke handwerk in de Marker kledingstukken: geborduurde rijglijven, witte doekjes, jongensbawwtjes (borstlappen) en natuurlijk antieke akertjes (van garen geknoopte kwastjes) die beschouwd worden als bijzondere pronkstukken.



Eilanden

Aan de opbouw van de tentoonstelling is een periode van intensief onderzoek vooraf gegaan. Niet alleen was het belangrijk om met de kledingcollectie van het museum bekend te raken. Ook de feitelijke ontwikkeling van de verschillende drachten tussen 1800 en nu is terdege bestudeerd. Bij het historisch verantwoord presenteren van streekdrachten spelen subtiele details immers vaak een belangrijke rol.

De kledingcollectie, die sinds eind jaren veertig van de vorige eeuw is opgebouwd, bestaat uit ongeveer 5.000 verschillende objecten, variërend van losse linten tot complete kostuums. Bij het verzamelen is veelal uitgegaan van hetgeen beschikbaar was en wat 'bijzonder' werd gevonden. De collectie is natuurlijk nooit opgebouwd rondom het enkele thema 'rangen, standen en verschillen'. Het was dan ook niet eenvoudig om uit het beschikbare materiaal en de literatuur erover een betekenisvolle presentatie samen te stellen.

De tentoonstelling is opgebouwd uit 'eilanden'. Elke dracht is gepresenteerd op een verhoogd vloergedeelte met een achterwand en een kledingkast. Op de wanden is ruimte voor schilderijen en tekeningen. In de kasten worden de aangeklede torsen opgesteld. De bezoekers kunnen de kastdeuren openen en sluiten. Daarmee wordt een inblik geboden in 'iemand's' garderobe. Tegelijkertijd kan, met het sluiten van de deuren, de kwetsbare textiel tegen een overmaat aan licht worden beschermd. Omdat de tentoonstelling langere tijd zal blijven staan, is dit belangrijk voor het behoud van de kleding. In de afgelopen weken is hard doorgewerkt aan het opbouwen en schilderen van de vloeren en wan-

den. Intussen werden in het depot op Krabbersplaat de kostuums uitgezocht en de torsen aangekleed. Hiervoor zijn speciale torsen die geen schadelijke gassen uitstoten besteld en op maat gemaakt. Het aankleden was een ingewikkelde klus. Het vergde heel wat puzzel-



werk om alle kledingstukken die bij een bepaald kostuum horen, bij elkaar te vinden in de juiste maat en met de bijbehorende sieraden en accessoires. Het uiteindelijke resultaat - acht vrouw-, vier man- en twee kindfiguren - is vanaf 24 maart te bewonderen. ■

